

the normative content of morality treat dependent of material and hedonistic needs of society and particular individual.

Key words: civil society, individual, state, law, morality, normative-and-regulative systems, liberalism, state authority.

УДК 341.174(4ЕС)

М. І. АНТОНЕНКО

РОЗВИТОК ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПІ

Наведено результати дослідження по формуванню організаційно-правових основ регіональної політики європейських держав, яка здійснюється передусім шляхом поглиблення транскордонного співробітництва через удосконалення напрямків, завдань та інструментів співпраці прикордонних територіальних общин.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, регіональна політика, єврорегіон, нормативно-правові акти, інтеграція.

Антоненко М. І. Развитие трансграничного сотрудничества в Европе

Приведены результаты исследования по формированию организационно-правовых основ региональной политики европейских государств, которая осуществляется, прежде всего путем углубления трансграничного сотрудничества посредством усовершенствования направлений, задач и инструментов взаимодействия приграничных территориальных общин.

© АНТОНЕНКО Михайло Іванович – кандидат історичних наук, доцент кафедри правознавства Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, региональная политика, еврорегион, нормативно-правовые акты, интеграция.

Antonenko M. Transboundary Cooperation Development in Europe

The article deals with research results on elaborating organizational and legal basics of European states regional policy which is conducted by means of intensifying transboundary cooperation via border territorial communities interaction directions, tasks and instruments improvement.

Key words: transboundary cooperation, regional policy, European region, legal texts, integration.

Важливість транскордонного співробітництва як стратегічного чинника європейської політики полягає в прагненні зміцнити єдність економік держав та забезпечити їх гармонійний розвиток шляхом зменшення розриву між різними районами і подолання відсталості регіонів, що знаходяться в менш сприятливих умовах, забезпечити економічний та соціальний прогрес своїх країн шляхом спільних дій, спрямованих на усунення бар'єрів, що розділяють Європу, об'єднавши зусилля для безперервного поліпшення умов життя і праці своїх народів¹. Доцільність здійснення такої співпраці не викликає сумнівів, адже ми живемо в епоху, коли глобальні екологічні проблеми, міграція населення, ідей, капіталу, широко розвинута торгівля, засоби масової інформації загальносвітового радіусу дії позбавляють сенсу всілякі спроби державної ізоляції.

Наукове дослідження різних аспектів транскордонного співробітництва тільки починається. В працях вітчизняних вчених П. Алампієва, П. Беленького, В. Будкіна, І. Бураковського, Г. Дініса, Р. Дацьківа І. Студеннікова та інших досліджуються окремі напрями розвитку організаційно-економічних та історичних основ транскор-

донних зв'язків. Але в юридичній літературі рівень наукового опрацювання проблеми організаційно-правових основ транскордонного співробітництва України як в історичному аспекті, так і на сучасному рівні є недостатнім і не задовольняє потреб державно-правового будівництва.

Транскордонне співробітництво в Європі розвивається впродовж значного часу. Воно бере початок з середини 60-х років XIX ст., коли у результаті локальної інтеграції на прикордонних територіях Франції, Швейцарії, Німеччини, Бельгії і Скандинавських держав було створено понад 20 регіонів, які досягли за своєю інфраструктурою рівня прикордонних. В основі цієї діяльності, яка привела в результаті до формування прикордонних регіонів, лежала етнічна або мовна близькість, або однорідність населення, що мешкає на суміжних територіях держав, високий рівень міжособистісних контактів, близькість елементів соціальної психології, культури².

Друга світова війна призупинила на деякий час розвиток транскордонних процесів між європейськими країнами. Але основи міждержавних відносин, які почали будуватися в міжнародній політиці у післявоєнний період на макрорівні (у 1947 році були створені перші економічні організації Західної Європи – Європейська економічна комісія (ЄЕК) – регіональний орган ООН, що складався з 32 європейських держав, а також США і Канади. У липні 1947 р. у Парижі на нараді представників 16 європейських держав було утворено Комітет європейського економічного співробітництва, який розпочав свою роботу в напрямку реалізації «плану Маршалла». У травні 1950 р. відбулося об'єднання виробництва сталі й вугілля Франції та ФРН. Було створено ще ряд міжнародних організацій, що сприяло розширенню і ускладненню взаємовідносин між країнами у різних сферах діяльності, яку необхідно було координувати, і було створено Європейський Союз) надали нових можливостей для розвитку співпраці між прикордонними регіонами.

Інтеграція європейських країн у 50-60-ті роки стала важливим чинником не тільки налагодження відносин між європейської країнами, а й надала можливості теоретично обґрунтувати та юридично закріпити основи регіональної політики як в межах окремої країни, так і на рівні відносин прикордонних територій різних країн.

З 1958 по 1978 рік вздовж кордонів Бельгії та Нідерландів було створено чотири єврорегіональні співтовариства: єврорегіон з центром в Гронау, єврорегіон «Рейн-Вааль» (Клеве), єврорегіон «Рейн-Маас-Норд» (Менхенгладбах), єврорегіон «Маас-Рейн» (Маастрихт)³. Наприкінці 80-х років та у 90-х роках формування єврорегіонів набуло значного розширення в багатьох інших прикордонних регіонах європейських країн. Особливо інтенсивно цей процес здійснювався на внутрішніх кордонах Європейського Союзу між Німеччиною та Францією, Люксембургом, Бельгією, Австрією. У середині та наприкінці 90-х років спостерігався стрімкий ріст кількості єврорегіонів вздовж зовнішніх кордонів ЄС, а також вздовж кордонів країн Східної та Центральної Європи і нових незалежних держав. Розвиток міжнародної активності територіальних співтовариств у Європі пояснюється кількома причинами. Насамперед, безпосередньо після війни було бажання заохочувати, зокрема, шляхом розвитку побратимських зв'язків між конами, примирення і взаємне пізнання народів, які боролися один проти одного. Потім – участь в європейському будівництві шляхом зближення територіальних спільнот. І, нарешті, прагнення цих співтовариств сприяти економічному та соціальному розвитку⁴.

Але у становленні та розвитку транскордонного співробітництва в Європі існували певні проблеми, які були пов'язані з початковим відношенням до нього Європейського Союзу. Підтвердженням цього є публікація у 1995 році під символічною назвою «Ревізія Маастрихтської угоди» державного міністра економіки, інфраструктури, транспорту та технологій Баварії Ервіна Губера, який зазначав: «Ще

кілька років тому угоди (Європейської) Співдружності були «глухі» до регіонального рівня, слово регіон навіть не згадувалося у них»⁵. Також колишній генеральний секретар Конференції периферійних приморських регіонів Європейської Співдружності (КППР) та почесний генеральний секретар Асамблеї європейських регіонів Жорж П'єре, згадував: «Римська угода практично ігнорувала регіони, і навіть план щодо регіональної політики (для досягнення кращого балансу між центром і периферією), який зажадав італійський уряд, був відхилений іншими державами як другорядний. Так було аж до самміту в Парижі 1972 року, коли було досягнуто рішення про створення Європейського фонду регіонального розвитку. Та й з його втіленням не поспішали ще два з половиною роки, аж до червня 1975»⁶. Про створення відповідного органу, який забезпечив би стійкий механізм фінансової реалізації саме регіональної політики у системі Структурних фондів ЄС, неодноразово велася дискусія між країнами-членами одразу після першого розширення ЄС, а саме після підписання Римської угоди. Однак справа зрушила з мертвої точки лише після офіційного приєднання до ЄС у 1973 році Великобританії, яка ще під час Паризького самміту 1972 р. разом з Італією наполягла на рішенні про створення відповідного Фонду, метою якого було б фінансове забезпечення реалізації політики багаторівневого соціально-економічного згуртування та солідарності спільноти у взаємодії із країнами-членами⁷. Багаторічний досвід розвитку транскордонного співробітництва і розширення можливостей регіонів бути суб'єктами міжнаціональних та наднаціональних об'єднань з метою подолання розбіжностей у рівні соціально-економічного розвитку окремих територій надало можливості у 1975 році офіційно заснувати Фонд регіонального розвитку.

Основними завданнями Європейського фонду регіонального розвитку відповідно до концепції розвитку регіональних основ європейської політики в сучасних умовах є:

– фінансування переважно у формі інвестицій до 75% потреб проектів розвитку інфраструктури соціальної сфери і науки для регіонів, що мають рівень ВРП (ВВП для країн-регіонів) нижче 75% від середнього по спільноті;

– підтримка у розмірі до 25% фінансових потреб проектів, що спрямовані на диверсифікацію економіки, створення нових підприємств, розвиток людського потенціалу в інших регіонах, які перебувають у стані структурних економічних змін⁸.

Крім Європейського фонду регіонального розвитку (найбільшого) у Європейському Союзі засновано та діють чотири основні структурні фонди як фінансові інструменти структурної політики Спільноти, спрямованої на зменшення розриву в розвитку між різними регіонами та країнами Європейського Союзу і досягнення економічної та соціальної згуртованості. Протягом 2000-2006 років фінансування регіональної політики було передбачено в розмірі €213 млрд., зокрема €195 млрд. через структурні фонди та €18 млрд. – через Фонд гуртування. Це становить 35% всього бюджету; отже регіональна політика – друга за обсягом витратна стаття бюджету Спільноти⁹. Велика частина цих фінансових коштів була вкладена в прикордонні регіональні проекти, тому що передусім ці території були найбільш відсталіми в соціально-економічному розвитку⁹.

Удосконалюючи фінансові інструментарії, Європейський Союз здійснив реформування структурних фондів за «Програмою 2000», спрямовуючи всю допомогу, передбачену регіональною політикою, на розв'язання нагальних потреб розвитку. Були змінені цілі, встановлені сучасні правила допомоги та визначено фінансування чотирьох спеціальних ініціатив, одна з яких – транскордонна та міжрегіональна співпраця, на що виділялось 5,35% бюджету структурних фондів¹⁰. Заснування Європейського фонду регіонального розвитку і організація його діяльності сприяла тому, що вирішення проблем населення регіонів стало необхідністю і обов'язком не

тільки центральних та місцевих органів влади окремої держави, а набуло міждержавного значення і створило фінансове підґрунтя як один із найважливіших чинників просування регіональної політики на глобальному рівні. Це дало змогу більш ефективно розповсюджувати досвід у цій сфері, акумулювати і координувати значні фінансові інвестиції для подолання соціально-економічних диспропорцій між окремими регіонами, впроваджувати стратегії направлені на зменшення економічного значення національних кордонів і розширення транскордонного співробітництва.

Утворення фінансових фондів не тільки вплинуло на визнання загальноєвропейськими інституціями провідної ролі регіонів в інтеграційних процесах, але й надало імпульс для створення нових або удосконалення діяльності існуючих регіональних організацій. Виділяють дві основні категорії таких структур. До першої відносять такі, що можуть бути за своїм функціональним призначенням охарактеризовані як представницькі; їх завдання – «...формулювати європейським інституціям думки своїх членів залежно від статусу і функцій регіонів у Співдружності та в державах-членах». До цієї категорії відносять Конгрес місцевих і регіональних влад Європи (КМРВС) і Асамблею європейських регіонів. Асоціації, що входять до другої категорії, характеризують як функціональні; в основу їхнього утворення покладені «більш специфічні критерії». Прикладами таких об'єднань вважають Асоціацію європейських прикордонних регіонів і Конференцію периферійних приморських регіонів¹¹.

Інтереси регіонів в Європі представляють багато організацій, але лише дві з них є структурами, що діють як повноважні органи країн – членів ЄС та Ради Європи. Органом Ради Європи є Конгрес місцевих та регіональних влад Європи (КМРВС), а Європейського Союзу – Комітет Регіонів (КР). Конгрес місцевих та регіональних влад Європи отримав свою сучасну назву 14 січня 1994 року, ставши правонаступником Конференції місцевих та регіональних влад

Європи, яка була створена 1957 році (декілька раз перейменовувалася), і в своїй діяльності акцентував увагу на те, що крім місцевого, суттєвим елементом публічної влади країн Європи є регіональний рівень. Для практичного вирішення проблем регіонального рівня Конгрес місцевих та регіональних влад Європи у 1970 році прийняв Резолюцію 67, у якій вперше на європейському рівні було закріплено, що європейська інтеграція буде штучним та ефемерним явищем до того часу, поки до неї не будуть залучені територіальні спільноти, зокрема регіони. Одночасно підкреслювалось, що поняття «регіон» досить сильно відрізняється в залежності від країни, що й вимагає вироблення певних стандартів щодо формування системних підходів для реалізації об'єктивних регіональних інтересів територіальних спільнот¹². З метою розширення можливостей міжрегіонального співробітництва КМРВС у 1980 році прийняла рекомендацію 117 про регіональні інститути в Європі. В ній зазначалося, що процес регіоналізації полягає у:

- створенні великих за розміром територіальних одиниць та відповідного виду публічної влади, що знаходиться між місцевим та загальнодержавним рівнями;
- визначенні компетенції, що вирішується регіональним рівнем влади під власну відповідальність у сферах регіонального економічного планування та культурної політики;
- передачі державних функцій на регіональному рівні до відання органів регіональної влади;
- передачі представницьким органам регіональної влади законодавчих повноважень, наскільки це дозволяють державні інтереси¹³.

Прийняття Рекомендацій і втілення їх положень у безпосередню діяльність сформованих органів врядування у подальшому дало змогу створити сприятливий клімат та умови для ефективного розвитку транскордонного співробітництва регіонів. Конгрес місцевих

та регіональних влад Європи, щоб усунути юридичні й адміністративні перешкоди, що гальмували або перешкоджали міжнародному співробітництву регіонів, та передбачити створення відповідних правових рамок або статутів для прикордонних територій із добре розвинутими взаємозв'язками, прийняв ряд Рекомендацій: «Про міжнародне співробітництво на регіональному рівні», «Про сприяння транскордонному співробітництву – важливому чиннику демократичної стабільності в Європі», «Про ліпшу практику подолання перешкод у транскордонному й міжтериторіальному співробітництві територіальних громад і влад». Діяльність КМРВС поглибила та розширила правові рамки транскордонного співробітництва, сприяла розробленню нових правових інструментів, які закріпили за територіальними громадами повноваження по укладанню двосторонніх або багатосторонніх міждержавних угод про прикордонне співробітництво в межах, чітко визначених національним законодавством, надала можливостей по залученню фінансових та інших ресурсів.

Значну роль у розвитку транскордонного співробітництва відіграє Асамблея Європейських Регіонів (АЄР) – об'єднання близько 300 регіонів з усієї Європи, включаючи країни СНД, яке тісно співпрацює з Радою Європи та інституціями Європейського союзу і підтримує постійні зв'язки з іншими міжрегіональними асоціаціями. Організована у 1985 році під назвою Ради Регіонів Європи. У Статуті АЄР головна її мета визначається як «політичний голос регіонів Європи». Складовою її діяльності є програми міжрегіонального співробітництва¹⁴. Серед завдань АЄР також сприяння регіоналізації в Європі та підтримка прикордонного співробітництва, яке зміцнює та консолідує регіоналізм, розвиває регіональні особливості, які ґрунтуються на прикордонному співробітництві, сприяє політичній та соціальній стабільності¹⁵.

До функціональних інституціональних регіональних структур перш за все слід віднести Асоціацію Європейських Прикордонних

Регіонів (Association of European Frontier Regions) – об'єднання, до якого входять як прикордонні, так і транскордонні регіони (близько 40 членів). Створена у 1971 році Асоціація відстоює інтереси своїх членів перед державними структурами, організовує конференції та форуми¹⁶. У 1981 році підготувала Хартію прикордонних та транскордонних регіонів (змінена і доповнена у 1987 році), у якій, зокрема, підкреслювалося, що транскордонне співробітництво на всіх рівнях підтримує мир, свободу, безпеку і захист прав людини, що прикордонні і транскордонні регіони є елементами і мостами для процесу європейської уніфікації, а також рушійними силами регіонального розвитку. Виходячи з цього, АЄПР буде діяти в інтересах європейських прикордонних регіонів, представляти їх спільні інтереси в національних та міжнародному парламентах, органах влади, ініціювати, підтримувати та координувати співпрацю по всій Європі. Асоціація є дорадчим органом Ради Європи та ЄС¹⁷.

Створення європейських регіональних інституцій дало змогу сформуванню теоретичні основи, поглибити правову базу регіонального співробітництва, що сприяло більш інтенсивному розвитку транскордонного співробітництва як складової цього процесу та реалізації інтересів регіонів на міжнародному рівні.

1. *Договор об учреждении Европейского экономического сообщества с изменениями, внесенными последующими договорами.* Рим, 25 марта 1957 года. 2. *Лесаж М.* Европейский опыт межрегионального сотрудничества. [Электронный ресурс] / Лесаж М. – Режим доступа : URL: <http://www.mid.ru/bdomp/sbor.nsf/fe>. 3. *Белицкий М. Е.* Приграничная торговля Республики Беларусь / Белицкий М. Е. / под общ. ред. проф. В. М. Руденкова. – Минск : Право и экономика, 2005. – С. 18. 4. *Huber E.* The Revision of the Maastricht Treaty / E. Huber // *Regions of Europe.* – 1995. – № 10. – P. 1. 5. Там само. – P. 8. 6. *Pierret G.* The original role of the CPMR in the birth of the AER / G. Pierret //

Regions of Europe. – 1995. – № 10. – P. 56. **7.** *George Stephen* (1990). *An Awkward Partner: Britain in the European Community* / George Stephen. – Oxford University Press. – P. 8. **8.** *Марковський С. С.* Фінансове забезпечення регіональної політики ЄС / С. С. Марковський // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Управління». – 2010. – №2. – С. 414-422. **9.** *Структурні фонди: схвалено дев'ять нових транскордонних програм і програм сусідства* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.delukr.es.europa.eu/page33853.html>. **10.** Там само. – С. 4. **11.** *Sodupe K.* The European Union and Interregional Co-operation / K. Sodupe // *Regional & Federal Studies*. – 1999. – Vol. 9. – № 1. – P. 62. **12.** *Resolution of the Conference of local authorities of Europe on the problems of regionalisation in Europe/ RES 67 (1970)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=650299&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679>. **13.** *Ressolution of the Standing Conference of local and regional authorities of Europe on regional institutions in Europe/ RES 117 (1980)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=678943&Site=Congress&BackColorInternet=e0cee1&BackColorIntranet=e0cee1&BackColorLogged=FFC679>. **14.** *Регіональна економіка. Словник-довідник* [Богорад О. Д., Тевелев О. М., Падалка В. М., Підмогильний М.В.]. – К. , 20046 – С. 19. **15.** *Декларація щодо регіоналізму в Європі. Асамблея європейських регіонів* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://constituanta.blogspot.ru/2013/03/1996.html>. **16.** *Ілько І.* Регіони Європи у транскордонному співробітництві: історичний досвід 70-90 років 20 століття / І. Ілько // *Інтеграційні та регіональні політичні процеси. Регіональні студії*. – 2007. – №1.– С. 60-61. **17.** *Статут Асоціації Європейських Прикордонних Регіонів* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kharkivoda.gov.ua/uk/article/view/id/824/>.

Antonenko M. The Development of Transboundary Cooperation in Europe

The importance of transboundary cooperation as strategic factor of the European policy is in the aspiration to strengthen the unity of states' economies and guarantee their harmonious development by means of decreasing the gap between different districts, overcoming backwardness of the regions being in less favourable conditions; to guarantee economic and social progress of the countries through common actions directed on removal of the barriers that divide Europe with the help of joint efforts aimed at continuous improvement of life and work conditions for the peoples. The relevance of such cooperation is obvious, as we live in the epoch when global ecologic problems, population, ideas and capitals migration, intense trade, worldwide mass media make useless any attempts of state isolation.

World War II paused the development of transboundary processes between European countries. But the basics of interstate relations that were being developed in international politics in after-war period on macro-level provided new opportunities for the development of cooperation between bordering regions.

The European countries integration in 50-60-s became an important factor not only of developing the relations between the European countries but gave an opportunity to justify theoretically and provide legal basis for regional policy both within one separate country and on the level of bordering regions of different countries as well.

Within the period from 1958 to 1978 along the borders of Belgium and the Netherlands there were created four European regional communities: the European region with its center in Gronau, the European region «Rhine-Waal» (Cleves), the Euroregion «Rhine-Maas-North» (Moenchengladbach), the Euroregion «Maas-Rhine» (Maastricht) [3, 18]. In late 80-s and early 90-s the formation of the Euroregions became popular in many other border regions of the European countries. The most inten-

sive it was at inner borders of the European Union between Germany and France, Luxemburg, Belgium and Austria. In the 90-s, as well as in the late 90-s there was a rapid growth of the Euroregions' number along outer borders of the EU, as well as along the borders of East European and Central European countries and newly-born independent states. The development of territorial communities international activity has the following reasons. First of all, right after the war there was the desire to encourage, in particular, through the development of sworn brotherly connections between the communities, conciliation and mutual perception of peoples who had fought against one another. The next reason is the participation in Europe building through convergence of territorial communities. And final reason is the desire of these communities to promote economic and social development [4, 1].

But in the process of establishing and developing transboundary cooperation in Europe there were particular problems connected with the initial attitude of the European Union to it.

Many years of transboundary cooperation development experience and enlarging the opportunities of the regions to be the subjects of international and transnational communities aimed at overcoming the differences of separate territories social and economic development level led to official creation of the European Regional Development Fund in 1975.

A considerable role in the development of transboundary cooperation belongs to the Assembly of European Regions (AER). It is the unity of around 300 regions, including the countries of CIS, which collaborates with the Council of Europe and institutions of the European Union and has strong connections with other interregional organizations. AER was established in 1985 and had the name of the Council of the Regions of Europe.

Functional institutional regional structures also include the Association of European Frontier Regions. It is a union which includes both border and transboundary regions (around 40 members). The establishment

of the European regional institutions made it possible to form theoretical basis, increase legal basis of regional cooperation leading to more intense development of transboundary cooperation as a part of this process and realization of regions' interests on international level.

Key words: transboundary cooperation, regional policy, European region, legal texts, integration.

УДК 340.12

М. В. КАЛІНІН

ПРАКСЕОЛОГІЯ КОНФЛІКТУ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИ

Розкрито характер і значення конфлікту в контексті правових відносин. Визначені особливості праксеологічного дослідження конфлікту. Вплив конфлікту на процес формування людської правової культури було проаналізовано.

Ключові слова: конфлікт, праксеологія, правова культура, управління конфліктом, формування правової культури.

Калинин М. В. Практиология конфликта как детерминанта правовой культуры формирования особы

Раскрыт характер и значение конфликта в контексте правовых отношений. Определены особенности праксеологического исследования конфликта. Влияние конфликта на процесс формирования человеческой правовой культуры были проанализированы.